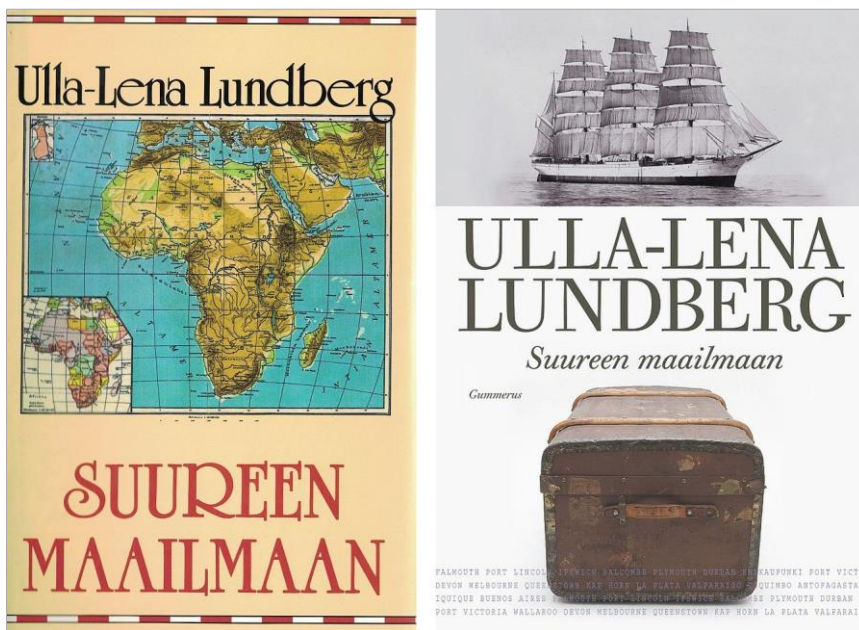

Marita Hietasaari / 2019

Ulla-Lena Lundberg: Suureen maailmaan

Ulla-Lena Lundbergin Ahvenanmaa-trilogia kuvaa merenkulkua elinkeinona aina 1800-luvun lopun talonpoikaispurjehduksesta Ruotsin ja Suomen väliseen lauttaliikenteeseen. Lundberg kuvaa muutaman suvun vaiheiden kautta historian tapahtumia Suomessa mutta myös Amerikan siirtolaisuutta – aivan kuten Lars Sund Pohjanmaalle sijoittuvassa trilogiassaan. Sundin ja Lundbergin romaanit venyttävät realismin rajoja eri tavoin, mutta yhteistä on yksilön ja yhteisön ja toisaalta synnyinseudun ja muun maailman välinen jännite.¹ Viimeksi mainittuun viittaa trilogian toinen osa jo nimellään: *Stora världen* (1991, *Suureen maailmaan*); sarjan muut osat ovat *Leo* (1989, *Leo*) ja *Allt man kan önska sig* (1995, *Mitä sydän halajaa*). Sisällissota on vain yksi tapahtuma muiden joukossa romaanissa *Suureen maailmaan*, mutta näkökulma on persoonallinen.

Kuva 1. Ulla-Lena Lundbergin Ahvenanmaa-trilogian ensimmäinen osa *Leo* (1989) oli Finlandia-palkintoehdokas, toinen osa *Suureen maailmaan* (1991) toi kirjailijalle Kirjallisuuden valtionpalkinnon. Finlandia-voitto tuli romaanilla *Is* (2012, suom. *Jää*), minkä jälkeen Lundbergin vanhemmista teoksistakin otettiin niin ruotsin- kuin suomenkielisiä uusintapainoksia.

¹ Ekman 1992, 6.

”Seitsemän vuotta on meidän Leonard ollut Amerikassa. Mikä rauha!” (34) huokaa Isidor, ”tuhlaajapojan veli”, ja hänen huokauksensa kertoo kaiken olennaisen hurmaavasta mutta sukulaistensa kärsivällisyyttä koettelevasta Leonardista. Jokseenkin epäonnistuneen Amerikan reissun jälkeen Leonard opiskelee opettajaseminaarissa, jossa tapaa vaimonsa Marthan – heidän perheensä lukija kohtaa talvi- ja jatkosodan aikaa kuvaavassa romaanissa *Marsipansoldaten* (2001, *Marsipaanisotilas*) ja Finlandia-palkitussa romaanissa *Is* (2012, *Jää*). Sodan alkaessa Leonard ja Martha asuvat Espoossa koululla, jossa he työskentelevät opettajina. Leonard on ”hirveällä innolla” mukana toiminnassa: ”Minähän palaan Amerikasta sosialistina, herra paratkoon, ja nautin kuvaamattomasti siitä, että minulla on jalka kummassakin leirissä” (105). Leonard ei siis ole puolueeton, päinvastoin, hän yrittää olla molemmilla puolilla, hän ei halua olla ”joko tai, vaan sekä että”. Seurauksena on tietysti se, että häntä alkavat kaihtaa sekä sosialistit että porvarilliset, vaikka hän itse ajattelee, että olisi mitä parhain välittäjä osapuolten kesken. Leonard ei kykene ymmärtämään ihmisten tuntemaa pelkoa toisiaan kohtaan: ”Nehän ovat tuttuja ihmisiä.” Leonard muistuttaa Nordgrenin *Sellaista ei tapahtunut* -romaanin suutari Bladea, joka haluaisi kaikkien olevan edelleen ystäviä, mutta jolle muut naureskelevat ivallisesti. Leonardin naiivit kuvitelmat siitä, että hän voisi olla konfliktin molemmilla puolilla ottamatta sen kummemmin kantaa asioihin, tekevät hänestä inhimillisen ja lukijalle helposti lähestyttävän. Kuten Michel Ekman on osuvasti todennut, *Suureen maailmaan* -romaanin henkilöt ovat omien käsitystensä vankeja, ilman että he sitä itse huomaavat, mutta lukija huomaa ja ymmärtää samalla kuvauksen piikin kohdistuvan myös itseensä.²

Punaiset ottavat koulun tilat käyttöönsä, mutta sallivat opettajaparin jäädä asuntoonsa. Martha on raivoissaan miehelleen, joka livahtaa luvatta ulos, koska tämän on pakko saada puhua asioista tuttujensa kanssa.

”Sinä! hän sähähtää ja vapisee raivosta. – Sinä et käsitä mitään! Jos ihmisellä on vähänkään järkeä, hän älyää olla peloissaan, kun seutu kihisee murhaajia. Herrajumala, mies, nyt on sota! Ne teurastavat meidät kaikki!” (113)

Leonardin mielestä kyse on joukkopsykoosista, joka on vallannut ennen niin järkevät ihmiset:

Nämä järkevät ihmiset, joita olen ihaillut, ovat menneet kollektiivisesti sekaisin ja uskovat aivan vakavissaan, että sahan työmiehet, torpparit ja tehtaantyöläiset himoitsevat heidän vertaan, vaikka minä ja muut järkevät ihmiset hyvin tiedämme, että he himoitsevat vain parempia olosuhteita ja oikeudenmukaista edustusta valtiopäivillä ja hallituksessa. (113)

² Ekman 1992, 7.

Vasta kun tuttu kieverin pitäjä murhataan, Leonard havahtuu todellisuuteen. Hän syyttää niin itseään kuin historiaa, joka toimii ilman lainalaisuuksia ja riistää ihmisiltä ihmisyyden: ”Ja kuinka minä itse olen voinut puhua historian siivistä, niin kuin ne havisisivat jossain yläpuolellani, vaikka ne todellisuudessa kasaavat kuolleita ruumiita jalkoihini?” (114) Sota päättyy, ja Helsingissä vietetään voitonparaattia, mutta Leonardin tunteet ovat ristiriitaiset. Hän on nähnyt ja itse kokenut Amerikassa työläisten osattomuuden, eikä voi iloita siitä, että heidän yrityksensä parantaa elinolojaan on murskattu. Leonard tuntee myös häpeää siitä, että vaaran uhatessa hänen solidaarisuutensa työläisiä kohtaan katosi ja hän pakeni omiensa joukkoon. Toimiakseen viimein johdonmukaisesti Leonard liittyy suojeluskuntaan.

Niin, Jumala minua armahtakoon, minä menen mukaan ja annan järjestää koulun tiloissa kokouksia ja tilaisuuksia, koska se on isänmaallista ja Jumalalle otollista. Ja pidän suuni visusti kiinni, kun he kuvailevat omaa teurastustaan, jota kutsuvat vapaustaisteluksi, ja punakaartilaiden taistelua, jota kutsuvat terroriksi. (118)

Sitaatti on paljastava, sillä Leonard puhuu valkoisten teoista teurastuksena, sitä vastoin punaisten toimiin hän viittaa taisteluna. Leonard yrittää innostua harjoituksista ja uskottelee itselleen tehneensä oikean ratkaisun. Hän tiedostaa kuitenkin itseään säälimättä pohjimmaiset motiivinsa: ”Olen taas kerran antanut periksi hirveälle miellyttämisen ja palkituksi tulemisen halulleni” (118). Eräänä päivänä hän tulee suojeluskunnan univormussa kotiin ja tuntee olevansa ”kovasti miestä”. Kun kaikki ei suju heti niin kuin pitää, Leonard läimäyttää vaimoaan, koska tämä ”on tottelematon ja siis ilmeisesti kurituksen tarpeessa”. Leonardin hahmon tekee sympattiseksi se, että hän ymmärtää ei vain muiden heikkouksia vaan erityisesti omiaan, mikä paljastuu hänen paradoksaalisesta kiitollisuudestaan Marthan raivonpuuskasta, joka läimäystä seuraa. ”Mutta luoja kiitos! Hän ei ole kyyristelijä. Hän antaa minulle paremman läksytyksen kuin kukaan koko elämäni aikana.” Anteeksiantoa aneleva Leonard pääsee vasta ”paljon myöhemmin” koeajalle. Marthan raivon määrää osoittavat hänen puhettaan kuvailevat verbit: hän sähisee, korsahtaa, syyttää ja ivailee, ja hänen mahtava sopraanonsa helisyttää kattolamppua. Martha sanoo menneensä naimisiin Leonardin kanssa, koska tämä oli ”kunnon ihminen”, ei mikään ”tappelupukari”.

Ajattelin, että jos ihminen selviää siitä, mistä sinä olit selvinnyt, ja säilyy niin... niin *viattomana* ja *kiltinä* niin..., ja tässä hänen äänensä on vähällä sortua. — Ja nyt minä näen, että sinä olet yhtä alhainen ja yksinkertainen kuin kuka tahansa muukin. Oikeaa asua se vain vaatii! Jos miehellä on saappaat ja uniformu, hänellä on lupa käyttäytyä kuin sika! (119)

Leonard on itsekkin hämmästynyt käytöksestään ja syyttää siitä univormua; se aiheuttaa psykoosin ja muuttaa ihmisen persoonallisuuden. Leonard kaipaa sodan jaloissa kadonneita ystäviään,

olivat nämä olleet sitten punaisten tai valkoisten puolella. ”Se, mitä tapahtui, työntää vain vähäsi aikaa syrjään muiston siitä, millaista oli, muiston monista yhteisistä illoista, keskusteluista ja naurun jyrinästä kievarissa” (120). Vaikka Leonard edelleen on muille mieliksi, jossain hänen mielensä sopukoissa säilyy ”käsitys kaiken arvosta ja merkityksestä”.

Lähteet

Kohdeteos

Lundberg: Ulla-Lena1991: *Suureen maailmaan*. Suom. Leena Vallisaari. Helsinki: Gummerus.

Tutkimuskirjallisuus

Ekman, Michel 1992: Berättelserna och livets övermakt. Om Ulla-Lena Lundbergs och Lars Sunds nya romaner. – Nya Argus 1/1992, 5–9.

Teksti on osa Punavalkoista historiaa. Näkökulmia sisällissotakirjallisuuteen -tutkimustani, joka on osa laajempaa Sodan muisti -projektiani, jossa tarkastelen sodan muistamisen ja siitä kertomisen tapoja.